РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебногопредмета «Литературное чтение на родном (чеченском) языке»
для обучающихся 1 – 4 классов

КХЕТОРАН КЕХАТ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» дешаранпредметехула (предметандакъа «Ненанмотт а, ненанматтахьйешар а») йолчупрограммийукъадогIукхеторанйоза, Iаморанчулацам, дешаранпредметанкхочушдан лору жамIаш, тематически планировани.

КхеторанйозаногойтуйукъараIалашонаш а, предмет Iаморандекхарш а, ткъаишттачулацамкъастораннекъаш а, коьртачу тематически дакъойнмаххадор а, «Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» дешаранпредметандешаранпланехьйолуметтиг а.

Программошерашцабилгалбодешаранпредметанчулацам а, дешархой «Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» дешаранпредметангIирсашцаIаморан а, кхетош-кхиоран а, кхиоран а методически коьртастратегиш а.

Хила леринчужамIашайукъалоцудешаранберриге а муьрехь хила деза личностни и, метапредметни ажамIаш а, ткъаишттадешаранхIорашеранпредметнижамIаш а.

Тематическипланированехьбуьйцупрограмминчулацамбилгалдаьхначучул ацамандакъошца, гIуллакхкхочушдаран характеристика схьайоьллу, хIарайа важа тема Iаморехьлелорпайде долу некъаш а, кепаш а йовзуьйту.

Нохчийнмотт – нохчийнкъоманмоттбу, оьрсийнматтацацхьаьнаНохчийнРеспубликинпачхьалкханмотт а бу, цугIуллакхо дика хьелашкхуллу и моттIалашбан а, кхион а. I-4-чу классашкахь «Ненанмотт а, ненан литература» а предметандекъехьхьоьхушйуненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар, изатIехьажийнайудешархойнкхетаман-довзаран, хьасенехиларан, исбаьхьаллин-эстетикинтаронашкхион а, гIиллакх-оьздангаллинмехала болу хьежамашкхоллаа, бернохчийнкъоманкультуринатIеозон а.

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» предмет – гуманитариндешаранкоьртачехцхьа предмет йу, цо адам кхиаранкхетаман а, гIиллакх-оьздангаллин а тIегIабилгалдо. Литературиндешарогlо до йешаран а, литература талларан а мехалла а шакхидIакхиарехь мелладаме ду хууш а, шенахетачун бух балон а, барта а, йозанца а шенахетаргохьадиллахууш а волу йешархокхион а; хIарадуьне а, кхудуьненахьша а вовзарангIирссанна, йешароьшуш хила а, стеган а, йукъараллин а йукъаметтигашшерахилийта а.

Программойукъалоцукхеторанйоза а, предмет дIалацаран хила леринажамIаша, предметанчулацам а, программинхIорадакъаIамонлерина долу сахьташбилгал а дохуш, тематикинпланировани а, дарселарахьарчугIуллакхийн план а.

ХIара программа леринайуненан (нохчийн) меттан а, литературин а хьехархошна «Ненан (нохчийн) литература» предметанадешаран а, белхан а программашхIиттонбухейилла. Авторийн а, белхан а программашйазйечеранйишйудешаран материал дIакхачорехь, хIотторехь а, сахьташтеманашка а, дакъошка а декъарехьшайназеделлачухпайдаэца.

«НЕНАН(НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» дешаранпредметангерггарабелхан программа кечйинайуйуьхьанцарчуйукъарчудешаран программа кхочушйечухьукматашна. Программа тIехьажийнайудешаранхьукматашна а, хьехархошна а методически гIодарна, цо таро лур йу:

1) «Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» дешаран предмет хьехаранпроцессехьФедеральнипачхьалкханйуьхьанцарчуйукъарчудешара нстандарташкахьбилгалдина долу адаманкхиаран, метапредметни, предметнидешаранжамIашкхузамананлехамашцадогIушкхочушдан;

2) «Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» дешаранпредметанIаморан хила леринажамIаш а, чулацам а ФГОСНОО а;йуьхьанцарчуйукъарчудешарангерггарчухьесапанкоьртачупрограммица(йу къарчудешарехулафедеральнидешаран-методическицхьаьнакхетараллин 20I5-чу шеран 8-чу апрелехь № I/I5 протоколацайинчуредакцехь) а; кхетош-кхиорангерггарчухьесапанпрограммица (магийнайукъарчудешарехулафедеральнидешаран-методическицхьаьнакхетараллин2020-чу шеран2-чуиюнехь№2/20 протоколацабинчусацамца) а догIуш, дешараншерашцабилгалдан а, структура хIоттон а;

3) Билггалчуклассанбашхаллаштидаме а оьцуш, билггала долу дакъа-тема Iамонлеринадешаран хан а нисйеш, ткъаишттадешаранматериалandакъош/теманашдIалацарнатIехьажийна долу дешарангIуллакхийнкоьртачукепех а пайда а оьцуш, календаран-тематическиплан хIоттон.

ПрограмминчулацамтIехьажийнабу «Ненанмотт а, ненанматтахьлитературинйешар а» предметандекъанайолчуйуьхьанцарчуйукъарчудешаранкоьрта программа дIалацарнаФедеральнипачхьалкханйуьхьанцарчуйукъарчудешаранстандарташ кахьбилгалдинчутIедахкарийн (тIедожор) жамIашкакхача.

«Ненанмотт а, ненанматтахьлитературинйешар а» предметандекъанайолчуйуьхьанцарчуйукъарчудешаранкоьрта программа дIалацарна ФГОС НОО тIедахкаршцадогIуш, курс тIехьажийнайуРоссинФедерацинкультуринэкъанехьненанметтанлитератури нметтиг а, роль а муьлхайу а, историко-культурин, оьздангаллин, эстетическинмехаллашIалашйарехь а, цхьанатIаьхьенеравукхутIаьхьенедIакхачорехь а лоцучудекъах а кхеторна; РоссинФедерацинсубъектанкультурин а, гIиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхькхолларехькъоманфольклоро а, исбаьхьаллинлитературо а лоцучудекъахйуьхьанцарахьежам (хаарш) кхолларна а; ненанметтан литература къоманкультуриндахарандовзаранцхьакоьртадакъа а, къоман а, Россин а культуринхилам а, оьздангаллинмехаллаш а, ламасташ а лардарангIирс а, дуьнене а, къоманисторига а, культурига а хьежам а хилархкхетамкхолларна а, ненанматтахьйешаранлехамашхиларна а.

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» курсанбухейиллинанохчийнлитературочулоцургкъоманкультуринламастий нмехаллийнкодийн система йубохуойлайу. НохчийнкъоманкультуринламасташIалашдарангIирсхиллацаIаш, нохчийн литература зIейукъомандIадаьлларг, карарниг, хиндергвовшашцадузуш а, кегийчудешархойнкхетаме и дуьллуш а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТ ІАМОРАН ІАЛАШОНАШ

«Ненан(нохчийн) маттахьлитературнийешар»предмет Іаморан**Іалашонаш**йу:

- Нохчийн литературе а, нохчийнматте а къоманкультуринмехалчудекъесаннаойлакхолла;
- Дешархойшайнкъоманкультурин-меттанэкъаннайукъабалор а, уьшкъоманламасташна а, культуринтІаьхьалонна а, кхузамананхьелашна а йукъаозор;
- ЧкъурашнайукъарчузІенахкхетар, нохчийн культура Іалашйарнашаьшжоьпаллехилархойлакхиор;
- Йешаранговзаллакхиор.

ЦуІалашонашкакхачарохІара**декхарш**цхьалхадоху:

- Россингражданаллинидентичностанбаххашкхоллар,шайнДай махках а, Россинхалкъах а, Россинхалкъийнцхьаалехьмехканисторех а дозалла дан Іамор,шаьшмуьлхачукъомах ду кхетор; Россиндукхакъаьмнийнйукъараллинмехаллашкхоллар;
- Нохчийнкъоман историко-культуринзеделлачунтІалам бан Іамор, дешархочуннашенкъоманкультурин-меттанхьалдовзийтар; йуьхьанцарчуклассийндешархочуннанохчийн литература историко-культурин, оьздангаллин, эстетикинмехаллийнхьостасаннайезайалийтар;
- НохчийнлитературехьгайтинайолчунохчийнсинкхетамналадамейолчугІиллакз-оьздагнгаллийнмехаллехххьежамкхоллар;
- НохчийнлитературинговзаршІаморан буха тІехьнохчийнметтанисбаьхьаллин-эстетикинтаронехххааршсовдахар;
- Адаманамалкхиарехь а, къамелшардарехь а даимайешахьагамкхоллар;
- Тайп-тайпанчутекстийнчулацаман а, башхаллин а мах хадоранйешаранхааршшардар, уьшйийцарейарехьдакъалацар;
- Къамелдаранйерриге а кепашкхиар, йешначухлаьцнабарта а, йозанца а дийцахааршкарадерзар.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР»ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» предметана программа йуьхьанцарчуйукъарчудешаранФедеральнипачхьалкхандешаранстандартехьга йтинчудешаран программа дІалацаранжамІийнпредметнилехамийн буха тІехьхІоттийна а, 270сахьтан(66сахьт І-чу классехь а, 68 сахьташ 2—4-чу классашкахь) барамандешаранйукъарчутІедилларналерина а йу.

Программининвариантнидакъаlаморналушдешаран 233 сахьт ду. 37 дешарансахьтахлаьтташйолудешарантlаьхьалонан ханпрограмминвариативнидекъанадlало,цойукъалоцуавторийнlаматийнлинейкинаоьшубелхан программа хlоттийнчу авторша къастийнаговзарш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТЕРАТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ГЕРГГАРА БЕЛХАН ПРОГРАММИН ЧУЛАЦАМАН КОЬРТА ЛИНИШ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» дешаранпредметанпрограммехьбеллачулацамбу, и телличанохчийнлитературинкъоман-культуринбашхалла а; нохчийнметтан а, нохчийнлитературин а НохчийнРеспубликин а, Россин а историца, нохчийнкъоман материале а, синбахаман а культурица а йолузlе а йастанекъ лур бу. Курс леринайуйуьхьанцарчуклассийндешархойнлитературин а, культурин а хьежамшорбан; йуьхьанцарчуклассийндешархойнйешаранжигарчугоннайукъайогlучуфолькло ран а, нохчийнклассикийн а, нохчийнкхузамананлитературин а говзарша таро лодешархошнаадамаллинмехаллашкахьнохчийнкультурин а, къомансинкхетаман а коьртачубаххехкхетам бала. Йуьхьанцарчуклассийндешархошнайеша а, талла а схьакховдийначунохчийнлитературинговзаршасхьагойтунохчийнкъоманкульт уринтайп-тайпанаагlонаш, жигарайохудаимлерамехаллаш (дикалла, доглазар, синшорто,къинхетам,эхь-бехк,бакъдерг,доьзаланмехаллаш, патриотизм, баккхийчаьрга ларам, адамалла, и. кх.дI.).

Кхупрограммехь«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» курсанбашхаллакхочушйинакхубахьанашца:

а) нохчийнкъоманамал, lадаташ, ламасташ, нохчийнкультуринсинбахаманмехаллаш, адамаллинмехаллаш а, эхь-бехк а гойтуш долу говзаршсхьахаржарна;

б) нохчийнйаздархойннохчийнбераллиндуьнегойтучуговзарштlетидамбахийтарн а:доьзалехьберкхетош-кхиоранбашхаллаш, баккхийчаьрца а, нийсархошца а цуьнанйолуйукъаметтигаш, берошенагонахарадуьнетlелацаранбашхаллаш.

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» lаморогlодийр ду дешархойнмоттхьалдолуш барна а, церанкъамелан культура а, хьасенебовларанхааршшардарна а. ШенатIехьпрограммин проблемно-тематически блокашхIитточудидактическиматериалана культурно-исторически тIедалорах а пайдаоьцу. ХIора проблемно-тематически блока йукъайогIунохчийнкъомансинбахаман а, материале а культура гойтуш болу кхетамаш.

Программехьйеллачуговзарийнчулацамйуьхьанцарчуклассийндешархочунлеха машнагонахахlоттийнабу, хаьржинчуговзарийнбашхаллашкахьгуш а бу.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МАТТАХЬ ЛИТАРЕТУРНИ ЙЕШАР» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» курсанчулацамбилгалбечухенахькоьртачутидамехь ду:

1. Къоманкхетамнамехала долу, йеххачухенанйохалла —

кхузаманекхаччалц – культурехькоьртаметтигдIалоцухIуманаш (масала, баккхийчаьрга, нене ларам, Даймахкебезам, догдикалла, доглазар, нийсойезар, эхь-бехк, сий, и.кх.дI.) ЦукоьртачукхетамашцаболхдIахьойуьхьанцарчуклассийндешархошадIалоцурд олчукепарахаьржинчунохчийнйаздархойнуггаре а къегинчу, нохчийнлитературин а, культурин а башхаллашкхочушйинчуговзарштIехь. И говзаршйовзарогIо до йуьхьанцарчуклассийндешархошнакъоманкультуринламастех а, нохчийнкультурех а кхета.

2. Йуьхьанцарчуклассийндешархойнлехамаш: говзарийндоккхачудекъантурпалхойййуьхьанцарчуклассийндешархойннийсархойбу, церандуьнедовзарцабоступрограммехьбилгалбина культурно-историнкхетамаш. Программийукъайахийтинатайп-тайпанчузаманашкахьберийндуьнегойту а, церанкхиараннекъаш а, амалйахчайалар а,оьздангаллинкъилбанашкхолладалар а гойтуговзарш; говзаршхаржародешархочунна таро лоисторинтайп-тайпанчумуьрашкахьнохчийн культура шеннийсархочунбIаьргашцаган. Программехьладамечубарамехьйеллакхузамананавторийнговзарш а йу, царашайнкхолларалехькхидIахьонохчийнлитературинкъоманламасташ, и говзаршкхузаманандешархочуннагергарайу.

3. КъоманбашхаллинхиламашискусствонкхечугIирсашцагайтинаговзарш а хаьржина, цо таро лодешархошнанохчийнкультурехьискусствийн диалог гайта.

Цхьадолудекхаршкхочушданлеринадешаран материал хаьржинагуманизнам, исбаьхьаллин а, довзаран а механлийн, кхеташхиларан, жигараллин, поликультурин, ламасталлинклассикин а, кхузамананбараманцхьаьнадаран, тематикин, кепийн-жанрантайп-тайпаналлинкритеришцайогIуш.

Программобилгалбечуйешарангуоно таро лотайп-тайпанчухенийн а, къаьмнийн а говзарийнкуьзганахулаберандуьненехьежамангураш жим-жиммашордан.

Программехь и масехбухедилларцабилгалбо. Хьалхарашиъдоьзна ду йешареойла а, йешарантехникинхааршкхиоранхьелаш а кхолларца. Иштта, и хааршкхиоранйуьхьанцарчумуьрехьуггаре а хьалхарчурогIехьйубайтийн а, прозин а йух-йуха олуш дешнаш, дешнийнцхьаьнакхетаршпредложениш, абзацашйолутексташ (йешарантехникинговзаллакхиочухенахьмехаладолчуйешаранкхиамехилартардалийтаранIалашонца); ткъаишттакхиаме ду забаречулацам болу сиххахазахетарйавеларкхолладолуьйтутексташлелор а, (хIундааьлча, цухенахьзабарйевзашхилароэстетикинсинхаамашгучубахаркхиадо) йешаранмукъамкхиоранIалашонца.

ДешаранхIорашерантексташсхьахаьржинайуцухенанберашнатIелацаатахилартидаме а оьцуш. Текст схьахаржаранкхидолубухедахкаршдоьзна ду исбаьхьаллиндешанфольклорнакепашкараавторийн литературе кхаччалцкхиаран логика ларйаранцаторийлахиларца; билггала долу оьздангаллин а, эстетикин а декхаршкхочушданцаторийлахиларца, царахкоьртанишбилггалйолчуоьздангаллин-эстетикинконцепцигадоьрзу, и концепцидешарадеа а шарахькхиошсхьайалайо; жанрийн а, тематикинтайп-тайпаналлахилийтаранкхачойаран а, фольклоран а, авторийнговзарийн а, вайнмехкан а, дозаналарахьарчуйаздархойнговзарийн а, берийнлитературинклассикийн а, XX-чу бIешеранчаккхенан – XXI-чу бIешеранйуьхьанкхузамананберийнйаздархойнговзаршнайукъахь а барам ларбаран а цаторийлахиларца.

ЙешарангIуллакххиоранпроцессанчоьхьарчулогикицадоьзна, «Литературнийешар» курс шинатIегIанехьхIоттийнайу.

ХьалхарчутIегIанехьхьалхадаккхадезаргйешаранкорматаллашарйар ду, шолгIачутIегIанехь – дешархошналитературинговзаллакарайерзор. I-2-чу классашкахьйешаIамадо; кхетартIехь, нийсайешарна, сиха а, къаьсташ а йешарнатIехьболх; йешначункхолларалинмаьIна дан тайп-тайпананекъашкхиор (графикин, дешан а, музыкин а иллюстрировани, драматизаци, ма-йарра а, йукъ-йукъара а, кхолларалинйухасхьайийцар). ЦуьнцацхьаьнайуьхьанцарчуклассашкахьдIаболабойуьхьанцарчуклассийндешархойнлитературиндешаратIехьболх.

«Литературнийешар» предмет IаможаршолгIатIегIа 3-4 классашнакхочу, цигахьйешахаарозазадоккху, эстетикинйешаре а, талламанйешаре а декъа а луш.

«Литературинйешар» программа хIотточухенахьтидамеэцнашколалхьалхьалхарчупедогогикин а, йукъарчуйукъардешараншколашналеринчу «Нохчийнлитературехулагерггарчубелханпрограммин» зIейалорах а.

Программо таро лойалийнчуспискераговзаршдешархойнкечамантIегIанцадогIушхаржа, ткъаишттакурсанчулацаманвариативни компонент харжа а,белханпрограммашкахь и кечйаромогуьйтутематикица а, проблематикица а гергайолчуговзаршкахькъоманбашхаллаш а, йукъара дерг а къасторанIалашонцаРоссинхалкъийн литературе кховдар. Ткъаишттапрограммо таро лоIаматийнавторшнайадешаранцхьаьнакхетараллашнавариативнидекъехьIамонговзаршхаржа.

1 класс (66 с)

Вайна гонахарадуьне – 15 с.

Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакханилли, хIост).

Беснаш. Светофор.

Ишколехь.

Iаламандуьне (цIерадийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш).

КIирананденош.

Байташ, дагардарш, нохчийнабатанэлпеххIетал-металш.

Вайн Даймохк

Вайн Даймохк

Соьлжа-ГIала

Вайн турпалхой

Халкъан хазна

Махмаев Ж. «Бераш – вайн хиндерг» йа

Арсалиева Люба «Соьлжа-ГIала» (**вариативни**дакъа).

Турпалхойхлаьцнатексташ: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа; Нурадилов Ханпаша; Шерипов Асланбек; ВисаитовМовлид.

Вайн йаздархой – 6 с.

Айдамиров Абузар – байт «Нана-мохк»

Сулейманов Ахьмад – «Дахарангенаш» поэмийукъаракийсак.

Муса Ахмадов – туьйра «Писулиг»

ГацаевСаIид – байт «Борз»

Халикова Асет – байт «Зингат»

Хатуев I-Хь.

Халкъан барта кхолларалла – 10 с.

Аганан иллеш
Чехкааларш
Дагардарш
Кицанаш
ХIетал-металш
Нохчийн халкъан туьйранаш. «Тамашийна йоI». «Жоьра-Баба». «Хьекъале Iу» йа «Борззий, цхьогаллий, ломмий», «Цхьогаллий, пхьагаллий» (вариативни дакъа)

ГIиллакх-оьздангаллиндакъа(вариативнидакъа) **– 10 с.**

ДоттагIалла
Де, буьйса
Дайна де
Беркат
Махмаев Ж. Делалой вай
Хатуев I. Зингат
Демеев I. Малонче
Эдилов С. ГIан
Деза дешнаш

КХЕЧУ КЪАЬМНИЙН ЛИТЕРАТУРА – 3 с.

Осеева В. – дийцарш «Цхьаьна», «ИшттадIа»; Сутеев В. – туьйра «Iаж».

Резерв – 7 с.

2 класс
3 класс
4 класс

Классашка бекъначу Iаморан чулацамна улле тоьхна Iаморан процессан гIуллакхаллийн хIара тIедузарш ду.

ЛадогIар

Нохчийн меттан хьоле хилар а, къоман культурин мехаллаш а гойтуш йолу исбаьхьаллин говзарш лерсица схьалацар а, царах кхетар а; лерсино схьалаьцначу текстах лаьцна деллачу хаттаршна жоьпаш дала хаар а, лерсино схьалаьцначу текстан чулацамца хаттарш дан хаар а.

Йешар

Хезаш йешар. Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхьатера йоцучу текстийн маьIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схьагайтар.

*Дагахь йешар***.**Барамца а, жанраца а тIелаца аттачу говзарийн маьIнех дагахь йоьшучу хенахь кхетар. Йешаран тайп-тайпанчу кепийн башхаллех кхетар.

*Халкъан барта кхолларалли*н *говзарш йешар:* нохчийн фольклоран текст къоман ламастийн а, мехаллийн а хьоста санна.

Исбаьхьаллин говзарийн тексташ йешар, шайна чохь бIеннаш шерашкахь схьайеана йолу къоман синкхетамна ладаме йолу гIиллакх-оьздангаллин мехаллаш а гойтуш йолу: Даймахке безам,тешам, нийсо, сий, къинхетам, догдикалла, догцIеналла, къинхегамна тIера хилар,бакъо,майралла, и.кх.дI.Нохчийн къоман ламасташ: цхьаалла, вовшийн гIо дар, хьаша-да тIелацар, и. кх.дI. Доьзалан мехаллаш: баккхийнаш ларар, «нана», «да»,

«дада», «баба», «йиша», «ваша» бохучу дешнийн механлла, вовшийн ларар, безам, вовшех кхетар, терго, собар, да-нана ларар. Нохчийн литературехь халкъан ламасташ а, Іадаташ а гайтар.

*Нохчийн бераллин дуьне:*кхиар, гонахарчу дуьненаца, баккхийчаьрца, нийсархошца йолчу йукъаметтигийн башхалла; ша нохчийн Іадаташ дІакхоьхьург а, орамашца зІе а хиларх кхетар. Турпалхойн леларийн синхаамийн-оьздангалилн мах хадор.

Нохчин литерурин башхаллех кхетар: турпалхочун чоьхьара дуьне деллар, цуьнан лазамаш бовзар; оьздангаллин проблемашка кховдар. Іаламан дуьненах болу нохчийн къоман поэтически хьежам (малхе,арене,хьуьне,хига, ломе, дитте, дийнатийн дуьнене, и.кх.дІ.) нохчийн поэзехь а, прозехь а. Гонахарчу дуьненан хьал адаман синхаамашца дустар.

Хаамийнтексташйешар: говзаршна историко-культурин комментарий, Іамочуговзарийнавторийнбиографехкъаьстинахаамаш.

Къамел дар(къамелдаран культура)

*Диалоган а,монологан а къамел.*Йешнатексташколлективехьйийцарейарехьдакъалацар, текстанатІе а тийжаш, шенхьежамтІечІагІбар; нохчийнисбаьхьаллинлитературин специфика гойтуш долу аларш. ДешнийнтІаьхьалойузар (дешнашхаартІедузар). Хезнайайешнайолу текст коьртачудешнашна а, текстанайолчуиллюстрацишна а тІе а тийжаш, схьайийца (текст ма-йарра, йоцца, харжамцасхьайийцар).

ДешаранхьелашкахькъоманкъамеланкультуринбухехьйолугІиллакханкепаш а, чІагІйеллаформулаш а, хьасенехиларанпринципаш а ларйар.

Дешархойнхаржамцабайташдагахьйийцар.

Йоза(йозананкъамелан культура)

Іамочуговзаршкахьхіиттийнчупроблемашкахуладоццайозананаларшкхоллар (кечдар).

Библиографинкультура

ЙийцарейечупроблематикицайогІукиншкашхаржар, цуйукъайогІуІаматехьйалийнайолушаьшйешабилгалйинаговзарш. Нохчийнкультуреххаамаш болу дешархойнхенацайогІучудошамех а, энциклопедих а пайдаэцар.

Литературоведенинайукъадалор

Текстан анализ йечухенахьІамийнчулитературинкхетамехпайдаэцар.

Іамочуговзарийнжанрийнтайп-тайпаналла: фольклоранкегий а, йаккхий а кепаш; литературинтуьйра; дийцар,притча, байт. Прозин а, поэзин а къамел; исбаьхьаллинкхоллар;сюжет;тема;говзарантурпалхо;портрет;пейзаж;ритм;рифма.Дустарийн а, метафорийн а къоманшатайпаналла; исбаьхьалинкъамелехьцеранмаьІна.

ДешархойнкхолларалингІуллакх (Іамийнчулитературинговзарийн буха тІехь)

ДешархойнкхолларалингІуллакхехьлитературинговзаранмаьІна дар:ролашцайешар,инсценировка йар;хьасенехиларандекхарштидаме а оьцуш(тайп-тайпанчуадресаташна) исбаьхьаллинговзаран буха тІехьшенбартайайозанан текст кхоллар;говзарнайолчуиллюстрацишна, нохчийнхудожникийнсуьртийнрепродукцишнатІе а тийжаш.

«Ненан (нохчийнматтахь) литературнийешар» дешаранпредметан программа карайерзоранкхочушдан лору жамIаш

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» предмет «Ненанмотт а, ненанматтахьлитературнийешар а» предметандекъехьIаморанжамIашщхьаьнадогIуш ду йуьхьанцарчуйукъарчудешаранФедеральнипачхьалкханстандартехьбилгалйин чудешаранпредметан программа карайерзоранкхочушданлоручужамIийнлехамашца.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» предмет IаморанжамIацадешархокхочурвукхетош-кхиорангIуллакханкхудакъошкахь хила дезачухIокухжамIашка:

гражданско-патриотикинкхетош-кхиорехь:

— ШенДаймахке – Россига а – шенжимчуДаймахке – Нохчийн Республике (Нохчийчоьне) а безамкхоллабаларе, цуйукъадогIу и безаммехкан а, Даймехкан а культура а, истори а йовзуьйтушйолуисбаьхьаллинговзаршкахулакхоллар;

— Шенэтнокультурин а, Россингражданаллин а идентичностахкхетар а, нохчийнмоттНохчийнРеспубликинпачхьалкханмотт а, шенненанмотт а хилархкхетар;

— Шенмехкан а, Даймехкан а дIадаханчун а, кararчун а, хиндолчун а шадакъахилархкхета, цуйукъадогIуисбаьхьаллинговзаршцаболхбечухенахь и хьелашдийцаре дар;

— Шен а, кхечу а къоме ларам хилар, цуйукъадогIу и ларам исбаьхьаллинговзарийн а, фольлоран а масалштIехькхоллар;

— адамах йукъараллинцхьанадекъашхочухсанна болу а, бакъонех а, жоьпаллех а, стагларарх а, ларамах а, гIиллакх-оьздангаллинбарамех а, йукъаметтигех болуа йуьхьанцарахьежам, цуьнцацхьаьнаизафольклоран а, исбаьхьаллин а говзаршкахьгайтар а;

ийманехькхетош-кхиоран:

— хIора стеган шатайпаналла, шендахаран а, йешаран а зеделлачуннатIе а тийжаш, тIелацар;

— къинхетам, ларам, диканиглааргайтар, цуьнцацхьаьнашенахетарг а, синхаамаш а бовзийтаметтангIирсехпайдаэцар;кхечуадамийнсинхаамашна сема хилар, цараккхетар, церангIолацакийчахилар;

— кхечуадамашнадегIана а, сина а зен дан тIехьажийна долу цхьа а хIуматIецалацар (цуйукъахь ду маттацадеш долу зен а);

— нийсархошцаболх бар, девнеца хила хаар а, Iоттабаккхамеметтигнисйелча, и листа хаар а, цуйукъахь ду исбаьхьаллинговзарех масал эцар а;

— **эстетикинкхетош-кхиорехь:**

— исбаьхьаллинкультурин ларам бар а, и йовзалаар а, шенкъоман а, кхечукъаьмнийн а искусствонтайп-тайпанакепаштIелацар а, цаьрга ларам хилар а;

— исбаьхьаллингIуллакхантайп-тайпанчукепашкахьшагайталаар, цуйукъахьйудешанговзалла а;

— **физически кхетош-кхиорехь, могашаллин а, синкхетаман а культура кхолларехь а:**

— тIетоьхнахаамашлохучухенахьмогаш а, кхерамза а (шена а,

кхечарна а) долчудахаранбакъонаш (цуйукъайогIухаамийнкхерамазалла) ларйар;

— къамелдечухенахьдегIан а, синкхетаман а могашаллицакхоамехилар, къамелан культура а, тIекаренанбакъонаш а ларйар;

къинхьегаманкхетош-кхиор:

— стеган а, йукъараллин а дахарехькъинхьегаммехалахиларкхетар (цуйукъахь ду исбаьхьаллинговзарех масал эцар а), къинхьегаманстоьмийнтIалам бар, болх баран тайп-тайпанчукепашкахьдакъалацар, исбаьхьаллинговзаршкарамасалшдийцаредечухенахьтайп-тайпанаговзаллашкарайерзонлаар;

экологиндекъехькхетош-кхиор:

— текстащаболхбечухенахькхоллалуш долу Iаламацакхоамехилар;

— цунназендеш долу хIуматIецалацадалар;

Iилмананхаарийнмехалла:

— дуьненах болу Iилмананхьежамкхоллабалар (суртхIоттар), цуьнанцхьадакъа ду литературоведческикхетамашIаморанпроцессехь а;

— хIумадовзалаар,жигаралла, хIумадагадар, хааршнасутарахилар, хIумадовзалаарехьшенойлахилар, цуйукъахь ду исбаьхаьллинговзаршйешалаар а, шенйешарангуохоржучохьжигарахилар а, ша и харжар а.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературинйешар» предмет IаморанжамIацадешархойнкхоллалур ду дешарандовзаранхIарахаарш.

КоьртамаьIнийндараш:

— тайп-тайпанатексташвовшашцайуста, тесташйустарнабухедахкаршбилгалдан, терайолутексташбилгалйан;

— билггалчуцхьанабашхаллашцатексташцхьаьнатоха;

— кицанийн, аларийн, фразеологизмийнклассификацийархьамакхачамехирйолубилгалобилгалйан;

— хьехархочошайнахьехначутидам баран алгоритмацатексташкахьцхьаьнадар а, цхьанацадар (бIостаналла) а карон; текстан анализ йарехькхочушдарийналгортиман анализ йан, текстан анализ йарехьшаьшкхочушйийрйолудешаранопераципхаржа;

— хьехначуалгоритман буха тIехьдекхаркхочушданоьшухаамашкхачойолушцахиларбилгалдан, тIетоьхнахаамашлахарбилгалдан;

— текстан анализ йечухенахьбахьанийн-тIаьхьалонанзIенашбилгалйан, жамIаш дан.

Коьрталламандараш:

— педогогикинбелхахочунгIоьнцаIалашобилгалйан, къамеланхьолехьаьжжина, шенвистхилархийцаран план хIоттон;

— тIедилларкхочушдаранмасехкепвовшашцайуста, мелла а йогIушйерг(схьайеллачукритерийн буха тIехь) харжа;

— схьайеллачупланацачолхебоцу жима талламдIабахьа, схьайеллачупланацапроектантIедилларкхочушдан;

— жамIаш дан а, текстанмаьIнийн анализ йаран буха тIехьдолчутоьшаллашцауьштIечIагIдан а;

— схьайеллайолчутекстанматериалан анализ йаранпроцессехьхьехархочунгIоьнцахаттаршхIиттон;

— цхьатерачуйацхьатерадогIучухьелашкахь процесс дIайахаран а, хиламийн а, церантIаьхьалонан а хила тарлушдолчунсуртхIоттон.

Хаамашцаболх:

— Хаамашсхьаэцаранхьостахаржа: оьшудошам,лохуш болу хаамкарорхьамаоьшукуьйгалла, тIечIагIдархьама;

— СхьайеллачуалгоритмацадогIуш, даррехьсхьабеллахаамашбилгалдинчухьостанехькарон: дошамашкахь,куьйгаллашкахь;

— Хаамашбакъйахарцхиларшайнагучудалайахьехархочобилгалдинчухьостанан буха (дошамашкахь, куьйгаллашкахь,Iаматехь) тIехькарон;

— Баккхийчийн (педагогикинбелхахойн,дай-нанойн,бакъойолчувекалийн)гIоьнцаИнтернетехьхаамашлахаранкхерамзаллинбакъонашларйан;

— ДешарандекхаршцадогIуш, текстан, графикин, видео, озанхаамашкечбан;

— Таблицийн а, схемийн а кепехьбалийнчухаамехккхета; тексташцабинчубелханжамIашгайтархьамашаьштаблицаш а, схемаш а хIиттон.

Йуьхьанцарчушколехьдешарчекхдолучухенахьдешархочункхоллало**комму никативни**дешарандараш.

ТIекаре:

— БевзачарнайукъахьтIекарехиларанIалошонашца а, билламашца а догIуш, синхаамашбовзийта а, хетаргтIелаца а, и цхьанакепедерзон а;

— Шецакъамелдечуьнцалараме хила а, диалог а, дийцаре дар а дIадахьаранбакъонашларйан;

— Тайп-тайпанахьежамаш хила йишйолушхилартIелаца;

— Шенахетаргнийса а, бух балош а довзийта;

— ХIоттийнчуIалашонцадогIушшенкъамелдIахIоттор;

— Къамеланхьолацадогlушбарта а, йозанан а тексташкхолла (довзийтар, ойлайар,дийцар);

— Шиммацхьаьна а, тобанца а бинчубелхан а, тидаман а, кхочушбинчужимчуталламан а, проектантIедилларана жамIехлаьцнадоццакъамелкечдан;

— вистхиларан (къамелан) текстанагайтаман материал (дехкинасуьрташ, даьхнасуьрташ,плакаташ)кечйан (къастон).

ЦхьаьнакхочушденгIуллакхаш:

— йоццачу а, йехачу а ханналеринаIалашонаш (цхьаьнакхочушдарандекхаршкахьдакъалацартидамеоьцуш индивидуале) хьехархочойалийнчу план хIотторанкепан буха тIехьстандартанхьолехь,йукъарагIулчаш а, хенаш а дIасайекъар;

— цхьаьнаболх баран IалашотIелаца, и кхочушйарехь дан дезаргцхьаьнавовшахтоха: ролашдIасайекъа, цхьаьнабешболчубелхан процесс а, жамI а дийцаре дан;

— куьйгалла дан, тIедилларкхочушдан, ладогIа, хIоьттинахьалша

листа кийчахилар;

— шенбелхандакъажоьпаллекхочушдан;

— йукъарчужамIешадиллинчудекъан мах хадон;

— схьаделлачумасалшнатIе а тийжаш, цхьаьнавовшахтоьхнапроектийнтIедахкаршкхочушдан.

Йуьхьанцарчушколехьдешарчекхдолучухенахьдешархочункхоллало**регуля тивни**дешарандараш.

Шен низам хилар:

— жамIхилийтархьамадешарандекхаршкхочушдарехьшенгIуллакхи йн план хIоттон;

— шабилгалдинчукхочушдарийнрогIаллахIоттон.

Шаталлар:

— дешарангIуллакханкхиаман/эшаманбахьанашбилгалдан;

— къамелангIалаташ а, текстан анализ йарцадоьзнагIалаташ а дIадахархьамашендешаранкхочушдаршнисдан;

— текстийн анализ йарехьхIоттинйчудекхарцажамI дуста;

— тексташцаболхбечухенахьдалийтинагIалаткарон;

— шен а, шецацхьаьнадоьшучеран а кхочушдарийнжамIаш дуста, схьайеллачукритеришцацеранбогIу мах хадон.

ПРЕДМЕТАН ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературнийешар» дешаран предмет деашарахьIаморокхочушдан дан деза:

IамочуматтахьйолчулитературинРоссинФедерацинцхьаъйолчукультурин шораллехь а, РоссинФедерацинхалкъийнлитературашйукъахь а, в сохранении и передаче от поколения к поколению историко-культурин, оьздангаллин, эстетекинмехаллашIалашйарехь а, цхьанатIаьхьенеравукхутIаьхьенейаларехь а йолчуметтигах а, ролах а кхетар:

- Исбаьхьаллин литература искусствон (дешанискусствон) цхьабашхадакъасанна, тIелаца;
- Дешанкхолларалинговзаршискусствонкхечукепашца (суртдиллар, музыка, суртдаккхар, кино) цхьаьнайуста;
- Тайп-тайпанчукъаьмнийнлитературашавовшашцацхьаьнаболхбарх а, вовшашнатIеIаткъамбарх а, РоссинФедерацинсубъектанкультурин а, гIиллакх-оьздангаллин а, эстетикин а йуьхькхолларехькъоманфольклоро а, исбаьхьаллинлитературо а лоцучудекъахйуьхьанцарахьежам (хаарш) хила;
- РоссинФедарийнкъаьмнийн а, дуьненанкъаьмнийн а исбаьхьаллинговзаршйустучухенахьйукъара дерг а, башха дерг а карон;

1) МаьIнадаранйешаркарадерзор а, литературинтеоринкоьртачуэлементийнмаьIнех а, ойланех а кхетар:

- МаьIнадаранхезашйешаран техника карайерзор (дешарантайп-тайпанадекхарш а, киншкицахьан-сан хиларанхьогамахсадузоран а Iалашонцатайп-тайпанчукепийн, жанрийн, тIехьажорийнтекстийнмаьIнехкхета а, тIелаца а, маьIна дан а тар луш долу нийсашерайешар,

йешарладогIархошакхеташтIелацар);

- МаьIнадарандагахьйешаран техника карайерзор (йешначунмаьIнех а, чулацамах а кхетар, хаамийн мах хадор, текстанмаьIнанийсаддаран а, и тIелацаран а кхачамехиларнатIехьтергамлаттор);
- Фольклоранговзарийнкегийжанрашвовшахкъастон (фольклоранкегийжанраш, туьйранаш, легендаш, мифаш);
- ШенкъоманфольклоранговзарийнкоьртачумаьIнех а, тIехьажорах а кхета (хазахетар дан, Iамон, ловзарехьпайдаэца), шенкъоман (кхечукъаьмнийн) туьйранийн, хIетал-металийн, кицанийн, агананиллийнмасалшдалон;
- Гергарчуметтанийнфольклоранговзаршвовшашцайуста (тема, коьрта тема, турпалхой);
- ГовзарнцIецуьнантемица (Iаламах, историх, берех, диканах, вонах) цхьаьнайалон (йуста);
- Шенкъоман (кхечукъаьмнийн) берийнлитературинисбаьхьаллинйоцажанрашвовшехкъастон – байт, дийцар, басня;
- йешначулитературинговзаран анализ йан: тема, коьртаIалашо, хиламийнрогIалла, исбаьхьаллинвастийнгIирсашбилгалбан;
- текстанчулацамехулахаттаршнажоьпаш дала;
- текстехьненанметтансуртхIотторна а, вастийн а гIирсашкарон (эпитеташ, дустарш, олицетвореништ);

2) тестехьбеллачухаамахкхетарна а, тIелацарна а Iамор, дешархойнйешаран а, эстетикин а чамкхоллар:

- тайп-тайпана (исбаьхьаллин, Iилманан, куьйгаллин) тексташйешаранIалашобилгалйан;
- йешаранхьагамйухатоха (кхочушбан), хаамашкарон, хаарийнгуошорбан;
- Iаморан а, практикин а декхаршкхочушдархьама, йешарантайп-тайпанакепаш (довзаран, талларан, къастийна, лахаран) карон;
- ТекстанахаттаршхIиттон, и схьайийцаран а, изложенийазйаран а план хIоттон;
- Шаьшйешалаамгайтар, авторанцIарна, говзаранжанрана, киншкинайолчуиллюстрацинатIе а тийжаш, шайнйешарансатийсарбилгалдар;
- Фольклоранговзаршролашцайеша, уьш драме йерзорехьдакъалаца;
- Нийсархошцадолчулитературинтеминадийцаредаршкахьдакъ алаца, шайнхьежамийн бух балон;
- фольклоран материала тIехьтIехькхолларалинбелханкхочушбан (туьйрананчаккхе, хIетал-метал кхоллар, дакъалоцушверг (турпалхо) хийца а хуьйцуш, схьайийцар).

ПредметанжамIашдешараншерашца

1-чу классехьдешар**чекхдолучухенахь**дешархочунна**Iемар ду:**

- ша а, дуьне а, къоманистори а, культура а йовзарехьнохчийнлитературинмехаллехкхета;
- нохчийнлитературинговзарийнмьІнадаранцхьайолукорматалл акарайерза;
- нохчийнлитературинговзаршйешаранзеделлачухкъамелшардарехьпайдаэца: ладоьгІна/йешна текст йийцарейарехьдакъалаца;
- дешанмаьІнехсовнахахаамашбовзархьамаІаматандошамахпайдаэца;
- шайнхаржамццабайтийнговзаршдагахьйийца.

«Къамелан а, йешаран а гІуллакханкепаш» дакъа:
аудировани,
хезаш а, дагахь а йешар,
текстантайп-тайпанчукепашцаболх,
библиографин культура,
исбаьхьаллинговзарантекстацаболх,
къамелан культура.

ДешархошнаІемар ду:

• йешаран индивидуале болартидаме а оьцуш, дешдакъошца а, дийннадешнаш а шерадеша;

• лерсица тІелаьцна йолчу йолчу, ткъа иштта классехь йешначу а говзарийн чулацамах кхета, царна тІехь маьІнин коьрта дакъош билгалдаха;

• йешначун маьІнех а кхеташ, текстехь билгалйина меттигаш дагахь йеша;

• тайп-тайпанчуавторийн 3–4 байт дагахьйийца;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу белхан процессехь Іама таро хир йу:

• киншки тІехь «Чулацам» йа «Корта» агІо карон; «Чулацамна» тІе а тийжаш, киншки тІехь оьшу говзар карон;

• говзарантекстехулахаттарш дан а, текстах пайда а оьцуш, жоьпаш дала а.

«Литературоведенинайукъадалор» дакъа: байташкахьйазйинчуговзаранбашхаллашйовзар (ритм, рифма и. кх. дІ.), говзарийнбашхаллашвовшахкъастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх.дІ.), литературинприемашйовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дІ.).

ДешархошнаІемар ду

• прозехьйазйинаговзар байтах къастон;

• фольклоранкегийжанрашкъастон: хІетал-метал, дагардар, чехкаалар;

• текстехьисбаьхьаллинсурткъагорангІирсаш (йух-йухаалар; дешнийнхьастаран-жимдаранкеп, айдаран а, хаттаран а хьаьркаш, рифмаш) карон;

Дешархойн таро хирйуІама:

• туьйранийнсюжетан-композицинбашхаллашкъастон;

• литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (забара йукъа тІехтоман байташ йогІу; аганан илли йукъа — кхайкхаргаш; дийцара йукъа — туьйра, и кх. дІ.)

«Дешархойн кхолларалли гІуллакхан элементаш» дакъа: ролашца йешар, инсценировка, драматизаци, барта дешнашца суртдиллар, репродукцишца болх, шаьш тексташ кхоллар.

Дешархошна Іемар ду:

• йешначун чулацамах кхета; текстан башхаллаца догІуш ма-хиллара оьшуш долу болар а, соцунгІаш а, азайдар а кхета а кхеташ, харжа;

• исбаьхьаллинговзар (цуьнан фрагмент) ролашца а, кар-кара луш а йеша;

• иллюстрацишка хьовса а, текстан цхьаьнайогIучу фрагментаца йа коьртачу ойланца (синхаамца, сагатдарца) уьш йуста а;

Дешархойн таро хир йу Iама:

• фольклоранкегийжанраш (хIетал-метал, дагардар, агананилли) практикехькарайерзон а, суртхIотторангIирсийн (йиш-маIаш, уьшарш, интонаци) гIоьнцаценан инсценировка йан а;

• билггалчутекстaшнайогIуиллюстрацишкарон, тексташа, иллюстрациш а вовшашцайуста.

Йукъарчудешарандарийндекъехьдешархошна Iемар ду:

• дешаран Iаматах паргIат пайдаэца, аьлча а, билламийн билгалонийн мотт беша; агIонехь билгалдаьхна могIанаш а, дешнаш а сихха карон; оьшу иллюстраци карон;

• хаамийн шина хьостанца (дешаран Iаматца а, ша болх бан леринчу тептарца а; дешаран Iаматца а, хрестоматица а) болх бан, аьлча а, Iаматан а, белхан тептаран а, хрестоматин а билламан билгалонаш дуьхь-дуьхьал хIиттон; ша болх бан леринчу тептаран а, хрестоматин а оьшу дакъош карон.

Коммуникативнидешарандарашкахьдешархошна Iемар ду:

а) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

• парти тIехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;

• кар-кара луш болх бан;

б) цхьаьна болх бар санна, хьасене хиларан гурашкахь:

• шина хьежамна а, шина агIонна а йукъара башхаллаш ган;

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

• хаттаршна жоьпаш тайп-тайпанчу кепехь дала мегаш хиларх кхета;

• ша тIетовш волу жоп тIечIагIдархьама тексте кховда.

2-чу классехь дешар чекхдолучу хенахь дешархочунна Iемар ду:

- йешначун оьздангаллин чулацамах кхета, турпалхойн леларш оьздангаллин барамашца дуста;
- метофорийн, олицетворенийн, эпитетийнкъоманшатайпаналлехкхета а, текстехьисбаьхьаллинсурткъагоран и гIирсашган а;
- нохчийнлитературинговзаршйешаранпроцессехьйешаранхааршшардар: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, дешаран а текстийнмаьIнадаранприемеххкхета;
- нохчийнлитературинговзаршйешаранзеделлачухкъамелшардарехьпайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцарейарехьдакъалаца, текстанатIе а тийжаш, шенахетаргтIечIагIдан;
- шенйешарангуошорбан;
- йешначу а, ладоьгIначу а говзареххетаргискусствонкхечукепеххиллачусинIаткъамца дуста.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакханкепаш» дакъа:

аудировани,
хезаш а, дагахь а йешар,
текстантайп-тайпанчукепашцаболх,
библиографин культура,
исбаьхьаллинговзарантекстацаболх,

къамелан культура.

ДешархошнаIемар ду:

• дийннадешнашхезашдеша, индивидуале таронашкахьаьжжина, йешаранчехкалла жим-жиммаалсам а йоккхуш;

• довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаранпроцесссехьдагахьйеша;

• доццамонологаналархIоттон: хьехархочунхаттарнадоца а, даьржина а жоп;

• шеца къамел дечуьнга ладогIа (хьехархочуьнга а, классехь цхьаьна доьшучаьрга а): цхьамма делла жоп тIаьххье ца дала, кхечо делла жоп керлачу чулацамца тIедуза;

• нохчийнлитературин 2–3 классиканцIейаккха,

• кхузаманан 2–3 йаздархочун (поэтан) цIе йаккха;

• говзарийнцIершйаха а, церанчулацамбоццасхьабийца а;

• дукхавезачуавторнанговзарийнцIершйаха а, церанчулацамбоццасхьабийца а;

• говзаран тема а, коьртамаьIна а билгалдан (хьехархочунгIоьнца);

• говзарийнтурпалхойнамалийн (церанцIерш, портреташ, къамел) а, цераллеларийн а мах хадон а, характеристика йала а;

• Дешнийн маьIнех кхетархьама МаьIнийн дошамах пайдаэца.

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

• хьехархочо йоьшуш йолу текст Iалашонна тIехьажийна тIелацаран буха тIехь аудированин корматалла кхиор;

• йешначунчулацамах болу шенхьежамбартабовзийта;

• тайп-тайпанчу авторийн 6–8 байт дагахь схьайийца (харжамца);

• жимачубараман текст йухасхьайийца;

• ишколинбилблиотекехькиншкаш а, берийнмуьранжурналаш а хоржучухенахьмужалтанчулацамах а, ткъаиштта «Чулацам» йа «Корта» агIонах а пайдаэца;

• дарсашкахьбечубалхайукъахрестоматин а, ткъаишттацIерчу а, школин а библиотекийнкиншкаратекстаШйалон;

• говзарантекстанахаттарш дан а, хаттаршнажоьпаш дала а.

«Литературоведенинайукъадалор» дакъа:байташкахьйазйинчуговзаранбашхаллашйовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийнбашхаллашвовшахкъастор (халкъан а, авторан а туьйра, и. кх.дI.), литературинприемашйовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

ДешархошнаIемар ду:

• дийнатехлаьцна а, инзаре-тамашийна а туьйранашвовшехкъастон;

• инзаре-тамашийначутуьйрананбашхаллашкъастон;

• дийцар а, туьйра а вовшехкъастон;

• говзарехьлитературинметтансуртхIотторанвастийнгIирсашкарон (дустар, олицетворени, гипербола (хIумадесторолувай), контраст; фигураш: йух-йухаалар).

ДешархойнIама таро хирйу:

• авторийнберийнпоэзехьфольклоранжанрийнбашхаллашкарон: туьйранан, дагардаран, чехкааларан, агананиллинсюжетни-композицинбашхаллаш;

• литературин а, фольклоран а жанраш йукъара дозанаш лелаш хилар карон (дийцара йукъахь туьйранан элементаш хила йиш йу, инзаре-тамашийначу туьйранехь – дийнатех лаьцначу туьйранан башхаллаш, и. кх. дI.);

• дуьнене поэтически хьежамхиларанбашхалластенцайукхета;

• дуьнене поэтически хьежамбайташкахьгайтинацIаш, прозехь а гойтушхиларгучудала.

«ДешархойнкхоллараллингIуллакханэлементаш» дакъа: ролашцайешар, инсценировка, драматизаци, бартадешнашцасуртдиллар, репродукцишцаболх, шаьштексташкхоллар.

Дешархошна Iемар ду:

• йешначун чулацамах кхета;

• текстанбашхаллацадогIушма-хиллараоьшуш долу болар а, соцунгIаш а, азъайдар а кхета а кхеташ, харжа;

• исбаьхьаллинговзаршролашца а, кар-кара луш а йеша;

• программехьбилгалйинаисбаьхьаллинговзаршлерсицасинхааметIеэца.

Дешархойн шаьш бечу, шимма цхьаьна бечу, тобанца йа массара цхьаьна бечу белхан процессехь Iама таро хир йу:

• поэзин а, прозинговзаршкъегина (къаьсташ) йеша;

• ІаматтІерачуиллюстрацишкахьовса а, исбаьхьаллинтексташцауьшйуста а;

• шайнахетарг а, тидамбинарг а бартадовзийта.

ДовзаранйукъарчудешарандарашкахьдешархошнаIемар ду:

• дешаран Іаматах паргIат пайдаэца: билламийн билгалонийн мотт бешалур бу (маттах кхетар бу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашца оьшу текст карон а;

• текстанбилгалйаькхина фрагмент, агIонехьбилгалдаьхнамогIанаш а, дешнаш а сиххакарон;

• хаамийнмасеххьостанца (дешаранІаматца, шабечубелхантептарца, хрестоматица; дешаранІаматца а, дешарандошамашца а; тексташца а, тексташнаиллюстрацишца а) болх бан.

Коммуникативнидешарандарашкахьдешархошна Iемар ду

а) цхьаьнаболх бар санна, хьасенехиларангурашкахь:

• парти тIехь цхьаьна волчу лулахочуьнца болх бан, вовшашна йукъахь болх бекъа, шен болх кхочушбан а, вовшаша бина болх талла;

• кар-кара лушболх бан;

б) цхьаьнаболх бар санна, хьасенехиларангурашкахь:

• шина хьежамна а, шина агIонна а йукъара башхаллаш ган, ша тІетовжаран бух а балош, цхьахйолу агIо йалон а;

• текстехьтурпалхошабовзийтинахьежамашкарон (лаха).

Талларан а, шаталларан а дешарандарашкахьдешархочун Іама таро хирйу:

• схьабовзийтина хьежам тесктерчу могIанашца тIечIагIбан;

• тайп-тайпанчу хьежамийн тайп-тайпана баххаш хилар кхета.

3-чуклассехь дешар чекхдолучу хенахь **дешархочунна Iемар ду:**

- нохчийн литерутурин говзарш Іаморан буха тIехь нохчийн меттан хьасене-эстетикин таронех кхета;
- ненанметтанлитературехкъоманэхь-бехк а, ламасташлардаран а, схьакховдоран а къоман-культурингIирссаннамехаллехкхетар;
- турпалхойнлеларийноьздангаллин мах хадон а, цуьнан бух балон а;
- нохчийнлитературинговзаршйешаранпроцессехьйешаранкорматталлашарйан: хезаш а, дагахь а йеша, исбаьхьаллин а, Іилманан а, дешаран а текстийн анализ йаран а, маьІнадаран а зеделларг хила;
- нохчийнлитературинговзаршйешаранзеделлачухкъамелшарда рехьпайдаэца: ладоьгІна/йешна текст йийцарейарехьдакъалаца, текстанатІе а тийжаш, шенахетаргтІечІагІдан; йешначуйаладоьгІначутекстанкепехьаьжжина, и схьайийца (йерригейайоцца),

дакъалоцучутурпалхойнцIарахлитаретуринговзарсхьайийца;

- текстах кхетархьама а, кхинсовнахахаамашбовзархьама а куьйгаллинхьостанехпайдаэца.
- **«Къамелан а, йешаран а гIуллакханкепаш» дакъа:**

аудировани,
хезаш а, дагахь а йешар,
текстантайп-тайпанчукепашцаболх,
библиографин культура,
исбаьхьаллинговзарантекстацаболх,
къамелан культура.

ДешархошнаIемар ду:

• йешаран индивидуале болартидаме а оьцуш, нийса а, къаьсташ а дийннадешнашхезашдеша;

• хьалхадовзаранйешарехь а, йухабIаьртохаранйешарехь а, харжаман а, йухаталларанйешарехь а дагахьйешар;

• Iамочуговзарийнавторийн – йаздархойн а, поэтийн а цIершйаха, церанговзарийнцIершйаха а, классехьйешначутекстийнчулацамбоццасхьабийца а;

• дукхавезачулитературинтурпалхочухдийца;

• турпалхочуьнгайолуавторнаойлабилгалйан;

• говзарийнтурпалхойн мах хадон; тайп-тайпанчуговзарийнтурпалхойнамалшвовшашцайуста;

• тайп-тайпанчуавторийн 6–8 байт дагахьйеша (харжамца);

• элементашцакиншкайовза (автор, цIе, «Чулацам» агIо, иллюстрациш).

Дешархойншаьшбечу, шиммацхьаьнабечу, тобанцайамассарацхьаьнабечубелханпроцессехьIама таро хирйу:

• шаьшкиншкахаржа а, цуьнанэлементашцакиншкинчулацамбовза а;

• билгалйинакиншкашшаьшйеша;

• йешначуговзарийнтурпалхойх мах хадоранойлайовзийта;

• дошамашцашаьшболх бан.

«Литературоведенинайукъадалор» дакъа:байташкахьйазйинчуговзаранбашхаллашйовзар (ритм, рифма и. кх. дI.), говзарийнбашхаллашвовшахкъастор (туьйра а, дийцар а; дийнатехтуьйра а, инзаре-тамашийнатуьйра а, и. кх.дI.), литературинприемашйовзар (дустар, олицетворени, контраст, и. кх. дI.).

ДешархошнаIемар ду:

• дийнатехлаьцна, инзаре-тамашийна, Iер-дахаранхьокъехь долу туьйранашвовшехкъастон;

• дийцар а, туьйра а вовшехкъастон;

• авторийнлитературехьисбаьхьаллинвастийнгIирсашкарон а, вовшехкъастон а (приемаш: дустар, олицетворени, гипербола (хIумадесторолувай), контраст; фигураш: йух-йухаалар).

Дешархойн таро хирйуIама:

• дийнатехлаьцначутуьйрананкхиархкхета;

• дуьненантайп-тайпанчухалкъийнтуьйранашкахь «лелашйолу» сюжеташ («лелаш долу туьйранийндийцарш») карон.

«ДешархойнкхоллараллингIуллакханэлементаш» дакъа:ролашцайешар, инсценировка, драматизаци, бартадешнашцасуртдиллар, репродукцишцаболх, шаьштексташкхоллар.

ДешархошнаIемар ду:

• йешначунчулацамаххкхета; йешаранбашхаллашцайогIушйолусоцунгIайан, азъайдар а, йешаранболар а харжа;

• программицабилгалйинайолуисбаьхьаллинговзаршлерсицатIелаца а, шайнахетаргбартасхьадийца а;

• литературинтекстан а, суртдилларн а, музыкин а говзарийнмаьIна дан, (гиначух, йешначух, хезначухшайнойла а, синхаамаш а бовзийта);

• литературинтекстийндиалогийнйаккхийчуфрагментийнинсценировкашкахь (ролашцаловзорехь) дакъалаца.

Дешархошнашаьшбечу, шиммацхьаьнабечу, тобанцайамассарацхьаьнабечубелханпроцессехьIама таро хирйу:

• байтийн а, прозин а текст хезашйеша:

• IаматтIерачуиллюстрацишкахьовса, музыкинговзаршкаладогIа, исбаьхьаллинтексташца а, суртдилларанговзаршца а царнатIехьгайтинчуойланийн, синхаамийн, сагатдарийнхьежамцауьшйуста;

• барта а, йозанца а (аларца а/йайоццачусочиненица) литературин а, суртдилларан а, музыкин а говзаршйийцарейечухенахьшайнхиллаойланаш а, тидамаш а бовзийта.

ДовзарандешарандарийндекъехьдешархошнаIемар ду

• дешарандошамийн корпусах паргIатпайдаэца, оьшуйолудошаман статья сиххакарон;

• дешаранIаматахпаргIатпайдаэца: билламийнбилгалонийнмоттбешалурбу (маттахкхетарбу); «Чулацам» а, «Корта» а агIонашцаоьшу текст карон а;

• текстацаболх бан: цуьнан тема а, коьртаойла (идея, сагатдар) а, дахарантайп-тайпанаагIонаш (хьежам, дIахIоттамаш, кхетаманлаттам) а къастон;

• хаамийнмасеххьостанца (дешаранIаматца, шабечубелхантептарца, хрестоматица; дешаранIаматца а, дешарандошамашца а; дешаранIаматца а, хаамийнтIетоьхначухьостанашца а (дешаранкхечугуларшца, библиотекинкиншкашца, Интернетерчухаамашца); тексташца а, тексташнаиллюстрацишца а болх бан.

ДешархойнIама таро хирйу:

• гуларшхIитторан алгоритм карайерзон: монографийн, жанрийн а, тематически а (шаьштерминаш – гуларийнкъастамаш – лелош).

КоммуникативнидешарандарашкахьдешархошнаIемар ду:

а) цхьаьнаболх бар санна, хьасенехиларангурашкахь:

• парти тIехьцхьаьнаволчулулахочуьнцаболх бан, жимачутобанехь, йоккхачутобанехь: вовшашнайукъахьболх а, ролаш а йекъа, шенболхкхочушбан а, йукъарчубалхайукъа и дIатарбан а;

б) зIехиларангурашкахьхьасенехиларсанна:

• схьабовзийтинчухьежамийн а, агIонийнбашхаллийнбухедиллархкхета а, царахцхьахдолчуннатIетан а, йашенхьежамдIабовзийта а хаа.

ЦхьанакъепенедерзийнчудешаранкхочушдарийндекъехьдешнаволчуннаIемар ду:

• ша-шентидам бан а, болхдIабахьарна а, кхочушхиллачужамIана а тIехьтидам бан а.

4-чуклассехьдешарчекхдолучухенахьдешархочунна**Iемар ду:**

- амалкхиарехь а, шен культура билгалйаларехь а нохчийнлитературинмехаллеккхета;
- исбаьхьаллинтекстантурпалхойнпозицешбилгалйан, исбаьхьаллинтекстанавторанпозицешбилгалйан;

- нохчийнлитературинговзаршйешаранпроцессехьйешарановзаллалакхайаккха: хезаш а, дагахь а йеша,исбаьхьаллин а, Iилманан а, дешаран а текстийнмаьIнадаран а, анализан а, хийцаран а коьртакепашкарайерза а;
- къамелшардархьаманохчийнлитературинговзаршйешаранзеделлачухпайдаэца: ладоьгIна/йешна текст йийцарейарехьдакъа, цутекстанатIе а тийжаш, шенахетаргтIечIагдIан а, бух балон а; йешначунйаладоьгIначунчулацамтекстанкепехьаьжжина, схьайийцаран (йерригейайоцца) кепехьбовзийта;йешначуговзарийн буха тIехьбартадийцархIоттон, хьасенехиларандекхарштидаме а оьцуш (тайп-тайпанчуладогIархошна);
- оьшушйолу литература шахаржа, шенйешарангуокхолла а, шорбан а;
- текстах кхетархьама а, кхин сов хаамашбовзархьама а куьйгаллинхьостанехпайдаэца.

«Къамелан а, йешаран а гIуллакханкепаш» дакъа: аудировани, хезаш а, дагахь а йешар, текстантайп-тайпанчукепашцаболх бар, библиографически культура, исбаьхьаллинговзарантекстацаболх бар, къамелантIекаренан культура.

Дешнаволучунна хуур ду:

• довзаран а, бIаьргтохаран а, хаьржинчу а, талламан а йешаранпроцесссехьдагахьйеша;

• говзаран тема а, коьртаойла а билгалйан; текст маьIнийндакъошкайекъа, текстан план хIоттон а, йухасхьайийцарехьцунахпайдаэца а; текст йоцца а, ма-йарра а йухайийца;

• классехьIамийнчулитературинкоьртачуговзарийнчулацамбовзийта а, церан авторш а, цIерш а билгалйан а;

• «СтелаIад» цIейолчуберийнжурналанкоьртачулацамбийца (рубрикийнтIегIанехь);

• говзарийнтурпалхойнамалийн мах хадон; цхьана а, тайп-тайпанчу а говзарийнтурпалхойнамалшвовшашцайуста; авторнатурплахочуьнга болу хьежамбилгалбан;

• байтинговзаршйацуйукъаракийсакаш (харжамца) дагахьйеша, йешаранхотIахлаьцнаклассерчараолургпаргIаттIелаца;

• литературинговзархйатурпалхочухшааьллачунна бух балор, говзарайуккъерчуфрагменташцайакъаьстинчумогIанашца и тIечIагIдан;

• элементашцакиншкайовза (автор, цIе, титульниагIо, «Чулацам» агIо, аннотаци, иллюстрациш);

• къаьстинчуговзарна а, говзарийнгуларна а аннотацихIоттон;

• тайп-тайпандекхаршкхочушдаранIалашонцабиблиотекехьшакиншкахаржа (магийнчуспискацайешар; билггалчутеминабартахаамкечбар);

• йешначу говзарийн турпалхойн мах хадор довзийта, классерчарна хетарг гIиллакхехь тIелаца;

• хаамантайп-тайпанчухьостанашцашаболх бан (дошамаш а, тайп-тайпанасправочникаш а йукъалоцуш).

«Литературовединайукъавигар» дакъа:рифмийнкепашкъастор, халкъанкхолларалли н а, авторийнлитературин а говзарийнжанрийнбашхаллашкъастор, текстехьлитературинприемаш (дустар, олицетворени, контраст, гипербола, и. кх. дI.) йовзар а, царахпайдаэцаранбахьанехкхетар а.

ДешнаволучуннаIемар ду:

• исбаьхьаллинкультуринкхиаранкоьртанекъган: халкъанкхолларалли тIераавторийнкепашкакхаччалц;

• халкъанговзаршавторийнчарахкъастон;

• авторийнлитературехьисбаьхьаллинвастийнгIирсашкарон а, вовшахкъастон (дустар, олицетворени, гипербола («даздар» олу), контраст, йух-йухаалар, рифминтайп-тайпанакепаш) а.

Дешнаволучуншабечу, шиммацхьаьнабечу, тобанцайамассарацхьаьнабечубелханпроцессехьIама таро хирйу:

• дуьненанхалкъийн, нохчийн а, оьрсийн а туьйранашкахьмифашкахуладуьнедуьнедовзаранбашхаллаш;

• байтанмаьIнин а, поэта хаьржинчу байт кхолларанкепан а зIекарон (классикин а, кхузаманан а поэзинмасалштIехь);

• исбаьхьаллинговзаркхолларехьйаздархочун (поэтан, художникан) кхоллараллинбиографин ролах кхета;

• исбаьхьаллинтайп-тайпанчукепашна (литературин, музыкин, суртдилларан) йукъайогIуговзаршцеран тематически цхьаьнайарцайуьстинацаIаш, церанавторийндуьненехьежаман буха тIехь (говзарехьгайтинайолуойланаш) а йустайишйолушхилар.

«ДешархойнкхоллараллингIуллакханэлементаш» дакъа:ролашцайешар, бартадешнашцасуртдиллар, репродукцишцаболх, шаьштексташкхоллар (йазйар).

Дешнаволучуншаьшбечу, шиммацхьаьнабечу, тобанцайамассарацхьаьнабечубелханпроцессехьIама таро хирйу:

• байтийн а, прозин а текст хезашйеша:

• классерчаьрцалитературин а, суртдилларан а, музыкин а говзаршцарнатIехьгайтинчуойланийн, синхаамийн, сагатдарийнхьежамцайийцарейар;

• барта а, йозанца а (аларца а/йайоццачусочиненица) литерутурин а, суртдилларан а, музыкин а говзаршйийцйарейечухенахьшайнхиллаойланаш а, тидамаш а бовзийта.

ДовзарандешарандарийндекъехьдешнаволучуннаIемар ду:

• текстацапаргIатболх бан: таллабилгалйинчу аспектах хаамашбилгалбанхаа, билгалйина аспект сацон; талламан аспект сиххахийцахаа;

•карарчудешаранкиншкитIехь а, коплектанкхечукиншкахьтIехь а паргIатхIумалаха; дешарандошаманкорпусехпайдаэца, школинбиблиотекинфондехьлаха; оьшухаамашлаха а, дешарантайп-тайпанчуIалашонашкахьцунахпайдаэца а;

• хаамийнтайп-тайпанчухьостанашцапаргIатболх бан (текстанкепехь, суртдилларан я музыкинговзаллехьсаннасхьагайтинчу).

КоммуникативнидешарандарашкахьдешнаволучуннаIемар ду:

а) цхьаьнаболх бар санна, хьасенехиларангурашкахь:

• дешаранкооперацинтайп-тайпанчукепаш (шиммацхьаьна бен болх, жимачутобанехьболх, йоккхачутобанехьболх) а, социалантайп-тайпанаролаш (дIахьошверг а, кхочушдийриг а) а;

б) зIехиларангурашкахьхьасенехиларсанна:

• схьабовзийтинчухьежамийн а, агIонийнбашхаллийнбухедиллархкхета а, царахцхьахдолчуннатIетан а, йашенхьежамдIабовзийта а хаа.

ЦхьанакъепенедерзийнчудешаранкхочушдарийндекъехьдешнаволучуннаIемар ду:

• ша-шентидам бан а, болхдIабахьарна а, кхочушхиллачужамIана а тIехьтидам бан а.

АмалкхиарандешаранкхочушдарийндекъехьдешнаваьллачунIама таро хирйу:

• шенлеларан культура а, дуьненахкхетар а кхолладаралехьлитературинйешаранмехаллахкхета;

• шеноьздангаллин-этически къилбацхьанахоршадерзон (говзарийн анализ йаранновкъахь а, церанхьокъехькъамелдечохь а эхь-бехкан мах хадон а, харжам бан а зеделарггулдан).

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1 КЛАСС (66сахьт)

№ п/п	Программиндакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электроннидешаран ресурс.
		Разделан сахьташ	Талламан белхаш	Кхолларалли белхаш	
1.1.	**Къамелкхиор** Пачхьалкахан а, къоман а билгалонаш (шатлакханилли, хIост). Беснаш. Светофор. Ишколехь. Іаламандуьне (цIерадийнаташ а, акхарой а, олхазарш, сагалматаш, олхазарш, дитташ, хасстоьмаш, стоьмаш). КIирананденош. Байташ, дагардарш, нохчийнабатанэлпеххIетал-металш	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**8**	**0**	**0**	
2.1.	**Йеша 1амор** Дешдакъошца йешарна тIера жим-жимма довлуш дийнна дешнаш шера а, кхеташ а деша хаарна тIедовлар (текстах кхета таро лучу йешаран индивидуальни боларца догIуш йешаран чехкалла (масалла). Йешаран орфоэпически барамаш ларбар. Кепана а, тайпанна а цхьатера йоцучу текстийн маьIнийн башхаллаш аз айдеш хийцарца схьагайтар.	49	0	0	https://desharkho.ru/https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**49**	**0**	**0**	
3.1.	Дикачуадаман г1уллакхаш.	9	0	0	https://desharkho.ru

	Деза дешнаш. Дийца,муьлхачубасахьхуьлу х1уманаш. Вайн Даймохк. Соьлжа-Г1ала Вайн турпалхой: Кадыров Ахьмад-Хьаьжа Нурадилов Ханпаша. Вайн йаздархой: Айдамиров Абузар. Гайсултанов 1умар. МахмаевЖамалди. Ж.Махмаев «Доттаг1алла»,«Къоман хазна», «Дей,буьйсий»,«Дайна де»,«Берашвайнхинйолу т1аьхье ю..», «Дуьло,бераш,делийвай» 1-Хь Хатуев «Зингат» 1.Демеев «Малонче» С.Эдилов «Г1ан», «Беркат» «Даймохк» бохучудашахкхетамхирбу. Даймохк безар а, ларбар а, Іалашбар а хІун ду хуур ду. ПачхьехІунйу хуур ду. НохчийнРеспубликинкоьртачугІалин – Соьлжа-ГІалин – цІейевзарйу. Соьлжа-ГІалинйоццаисторийевзарйу. ДІадаханчушерийнтурпалхойх а, кхузаманантурпалхочухшендахархнохчийнкъомандуьхьадІаделлачу Кадыров Ахьмад-Хьаьжех а хааршхир ду. Текстанхиламийн анализ йан а, адамийнДаймехкандуьхьалеларех а, шайндуьхьалеларх а кхетаІемарбу. «ДоттагІалла», «беркат», «дикалла», «къинхьегамбезар», «гІиллакх» бохукхетамаш а бевзарбу, адамандахарехьцеранмехаллех а хкетарбу. КхидІахьур ду хааршшардар: ойла а йеш, кхета а кхеташ, йешар, йешначуговзарийнтурпалхойнлелар ийн анализ йан; къаьсташ а,				/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	кхеташ а дийннадешнашдешар.				
Дерриг:		**9**	**0**	**0**	
Программица сахьтийн барам		**66**	**0**	**0**	

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

2 КЛАСС (68 сахьт)

№ п/п	Программин дакъойн а, теми йн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешар анресурс.
		Разделан сахьташ	Таллам анбелхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1.	**1.Демеев. «Нохчийчоь»**	1	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Уггар дика доттаг1 –жайна!					
2.1.	М. Ахмадов «Жайна»	1	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Нохчийн халкъан барта кхолларалла.					
3.1	Дагардарш. Чехкааларш. Х1етал –металш.Кицанаш Туьйра , туьйра хилла боху. Бабин Ч1ирдиг. Зуьно дина х1илла. Газа-гуьзалгаш. Самукъане аг1онаш **Хаарш зер.**	7			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Сан Даймехкан коьрта г1ала.					
4.1	Ш.Макалов. Соьлжа –Г1ала. Ш.Хасаров. Стиглаг1ала. С.Яшуркаев. Светофор. Хаарш зер.Проект. «Сан г1ала»	4		0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дашо гуьйре.					
4.1.	**Ш.. Макалов Гуьйре. М.Сейлмуханов. Деса 1алам. А.Тапалаева . Малонча. Х.Батаева. Гуьйре. Рифма. П.Абубакарова . Дешнех ловзар.Хааршзер.**	6	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Деша журнал «Стела1ад»					
6.1	Ш.Макалов.Стела1ад. Л.Толстой. Х1орда чуьра хи стенга доьду? 1.Юсупов.Дита хьоза. Бераша олу. Стела1адан дошам. Хаарш зер.Проект «Стела1ад»	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Сан доьзалан йовхо.					
7.1	**А.Сулейманов. Нана. 1.Гайсултанов Б1оба эккхор.**	7	1		https://desharkho.ru/

	1.Демеев. Дадин зезеаг. **С.Шамлов. Жима ц1а.** **Ж.Махмаев Деза денош.** **С.Гацаев Жимачу к1ентан ой ланаш.Нийса а , т1едееъна а маь1на.** **Хаарш зер.Проект «Тхан доьз ал».**				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
	Марша да хьо, керла ло!				
7.2	**Д.Кагерманов . Г1ура –Дада.** **А.Тапалаева . Керла шок хана хир ду.** **А-Хь. Хатуев Керла ло.** **М-** **С. Гадаев Жимачу к1ентан и лли.** **М.Сейлмуханов Хьоза.** **Ю.Яралиев. К1айн 1ахар.** **Э.Мамакаев . Гуди. Хаарш зе р.**	7	1		
	Ваха 1ама.				
	Хь.Аболханов. Ваха 1ама. Ж.Махмаев. Дика лар. А-Хь. Хатуев. Теша. М.Ахмадов. Дада волчохь, йуь ртахь. Ю.Яралиев. Марха къобулдойла.	5			
	…Вайн кегий доттаг1ий..				
	1.Демеев. Г1аз. Ш. Хасаров.Жима кхор. Хь. Хасаев .Лийчар. Самукъане аг1онаш. М.Сакаева. Кертахьлелаш н1аьна йу.. Хаарш зер.	5			
8.1	**Б1аьсте,** **б1аьсте йеъна кхечи!»**		1		
	Хь. Сатуев Б1аьсте йог1у... 1.Демеев. Сан совг1ат. Цураев Салман Со мамел хьалха хьалахьалаг1о ттур йу. Ш. Макалов. Сийна б1аьсте. «Сийнастихаш» М.Бексултанов. Б1аьстенан дийнахь. М.Сейлмуханов. Кхечи б1аьсте. Самукъане аг1онаш. Хь.Талхадов.Б1аьсте.	8			

	Ш.Арсанукаев.Х1етал-металш. Хаарш1ер.				
8.1	Даймохк				
	М.Ахмадов. Даймохк. М.Бексултанов .Даймохкбохург х1ун ду?. П.Абубакарова. Соьлжа-г1ала. Ш.Окуев. Даймохк. Х.Батаева. К1иран ворх1 де.. Б.Анзарова. Турпала Ханпаша.	6			
	Аьхке				
	Ш.Макалов. Аьхке. М.Магомаев.Ба1. Ш.Макалов. Къоршкъари.	3			
	Кхечукъаьмнийн литература.				
	Л.Толстой.Воккхастаггий, хинаний Вежарий Гримм. Хударанкхаба. Хаарш1ер.	3			
Дерриг:		68	4		
Программицасахьтийн барам		**68**			

Нохчийнлитературинтематикинпланировани

3 КЛАСС

№ п/п	Программиндакъойна, темийна ц1ераш.	Сахьтийн барам			Электроннидешаран ресурс
		Декъанс хьаш	Таллама нбелхаш	Кхоллар аллинбелхаш	
Дакъа 1. Даймехканкосташ.					
1.	А. Сулейманов «Даймахкана, вайнхалкъана», «Ирс, ахь х1ун до? Стенгадоьду?» Ш. Арсанукаев «Б1ешерийн къийсамехь».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**2**			
Дакъа 2. Аьхке а, гуьйре а.					
2.	Ш. Арсанукаев «Аьхкенан 1уьйре». М. Сулаев «Дог1а деанчул т1аьхьа». Д. Кагерманов «Аьхке». З. Муталибов «Оха болх а бо, деша а доьшу». Ж. Махмаев «Мангалкомарш». Хь .Хасаев «Комаьршахьун». Хь. Осмиев «Гуьйре». Х. Эдилов «Гуьйре». Хь. Хасаев «Гуьйре т1екхочуш». Д. Кагерманов «Г1арг1леш, «хабарш» а дуьйцуш». Э. Мамакаев «Гуьйренансуьрташ».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**10**	**1**		
Дакъа 3. Вайн Даймохк.					
3.	Вайн республика. Д. Кагерманов «Сан Кавказ». Ш. Рашидов «Даймахкебезам».	2			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**2**			
Дакъа 4. Іаламлардар – иза Даймохк ларбар ду.					
4.	М. Пришвин «Сан Даймохк». Р. Ахматова «Эвлахь». Хь. Хасаев «Бен». Хь. Саракаев «Асваданадамалла». 1. Гайсултанов «Экскурси». Хь. Хасаев «Бохам».	7			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**7**			
Дакъа 5. Берийндахар.					
5.	Хь. Саракаев «Тхойшиннаэсийдажолаьа». Ж. Махмаев «Коран ангали». Гайсултанов «Яраг1и». Хь. Саракаев«Ж1ов, морзаххий, херхсхьаоьций». І. Чантиев «Стенна вара Мурад г1айг1ане».	10	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru

	З. Муталибов «Мустапанкаранаш». Д. Кагерманов «Мазлаг1ехь». 1. Гайсултанов «Уггармехалниг».				
Дерриг:		**10**	**1**		
Дакъа 6. Даймохк вайкъинхьегамцахьестабо.					
6.	М. Сулаев «Лаьттанагергахьваьшна т1ера декхарш». Р. Нашхоев «Соьгайуха хабар дийцало». Ш. Арсанукаев «Сан йиша». Т. Закаев «Сох а хирву г1ишлойархо». М. Ахмадов «Асарахь».	5			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nochiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**5**			
Дакъа 7. 1а.					
7.	М. Сулаев «Лайн чимаш», «1а дулуш». Хь. Хасаев «Хьуьнхахь 1а». Ж. Махмаев «Ло деана». Д. Кагерманов «1аьнан хьаша». І. Мамакаев «Іа». І. Гайсултанов «Цергков». Ш. Рашидов «1ай». Хь. Саракаев «Дуьххьарлерахьуьнар». Ш. Арсанукаев «1аьнан суьйре». І. Чантиев «1аьнан а, аьхкенанхиллакъовсам».	11			https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/nochiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**11**			
Дакъа 8. БІаьсте йогІу, бІаьсте йогІу!					
8.	М. Сулаев «Б1аьстенца дека лаьттанзевнеилли», « Б1аьсте». І. Гайсултанов «Б1аьсте т1ейог1уш». І. Мамакаев «Б1аьстенан юьхь». В. Саидов «Барх1алг1а март». Хь. Саракаев« Мамина совг1ат». Хь. Хасаев «Хьуьнанакхарой б1аьста», «Зевнехьеший». Хь. Сатуев «Б1аьсте йог1у», «Б1аьстенан дог1а». І. Гайсултанов «1алам хаздан деза». Д. Кагерманов «Арахь».	12	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**12**	**1**		
Дакъа 9. Халкъанбартакхолларалла.					
9.	Туьйранаш, ширадийцарш. Бабин Ч1ирдиг. Ден весет. Бекхам. Тешам боцулулахой.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		**5**	**1**		
10.	Контрольниболх /Тестировани/	4			
Дерриг		**4**			
Программинсахьтийн барам		**68**			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС (68сахьт)

№ п/п	Программиндакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электроннидеш аран ресурс.
		Декъансах ьташ	Талламанб елхаш	Кхоллараллинбелхаш	
1.1	Хь. Хасаев. «Беркатеаьхке З. Сулейманова. «Аьхкенансурт» 1.Мамакаев. «Дагалецамаш З. Сулейманова. «Ч1ег1ардиг» М. Мамакаев. «Гуьйре» Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре» Ш. Окуев. «Гуьйре».	7	0	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	0	0	
2.1	ТайминБиболатанилли ЭлаМусосттий, АдинСурхой. ЭлаМусосттий, АдинСурхой. Астаг1а Тимар Астаг1а Тимар Гайсултанов. «Йуургцахилча» Гайсултанов. «Йуургцахилча» Талламанболх (хьалхарчучийрикналерина) П. Хатуева. «Къонаххьанахолу?».	9	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	**Вайн республика-Нохчийчоь** В. Баширов. «Сан хьомеНохчийчоь» Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахьсан илли» С. Яшуркаев. «Пасха» С. Яшуркаев. «Пасха» М. Ахмадов. «Нохчийнхиш»Арсанукаев Ш.	5			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	**Вайга туьйранашакхойкху** «Муьлхайоккхахилла?» Чантиев. «Хьекъалтоьлла» А. Дадуев. «Мара байна Салман» А. Дадуев. «Мара байна Салман» «Къоьллелхьекъалтоьлла». «Къоьллелхьекъалтоьлла». З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 акхиэлахо а» З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 акхиэлахо а» Талламанболх (шолг1ачу	16	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	чийрикналерина) З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккхастаг а, къизаэлаа » З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккхастаг а, къизаэлаа » Оххlай Оххlай Махана аьллабаркалла 1.Гайсултанов Дашо б1араш 1.ГайсултановДашо б1араш				
Дерриг:		30	2	0	
3.1	С. Бадуев «Со кхинхьунадекардац. » С. Бадуев «Со кхинхьунадекардац. » С. Бадуев «Дуьйлало» М.Мамакаев «Хьуьнхахь» 1.Мамакаев «Даймохк» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов. «Диканиг» 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьадерриг а? 1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьадерриг а? Х.Эдилов «Ло дог1уш» Талламанболх (кхоалг1ачу чийрикналерина)	11	1	0	https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	**Сийлахь-доккхачузеранмуьрехь** Хь. Саракаев «Синтембоцуденош» Хь. Саракаев «Синтембоцуденош» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа» 1.Ахмадов «Баьпканйуьхк» 1.Ахмадов «Баьпканйуьхк»	6			https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.3	**Болхбе,халкъандуьхьаваха-** 1.Гайсултанов «Йухаверзайишяц» 1.Гайсултанов «Йухаверзайишяц» Х.Берсанов. «Жима Зарет» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов.«Совг1аташ» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» 1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен» С. Гацаев. «Эх1, хьомерзаилли » З.Джамалханов «8-г1а Март» Ш.Рашидов «Ахьасунагечделахь» Талламанболх (доьалг1ачу чийрикналерина) 1.Мамакаев»Б1аьстенан 1уьйре» З.Сулейманова «Зухалхайолу»	14	1		https://desharkho.ru/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	З.Сулейманова «Зухалхайолу»				
Дерриг:		31	2	0	
8.1	Контрольни болх /Тестировани/		4		
Дерриг:			4		
Программица сахьтийн барам		**68**			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь			Электроннидешаран ресурс.
		Сахьт	Таллам анбелхаш	Кхолларалл инбелхаш	Планаца	Билггал		
						4 «А»	4 «Б»	
I триместр								
Хьомечу 1аламан сурт-7с								
1.	Хь. Хасаев. «Беркатеаьхке	1	0	0	01.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
2.	З. Сулейманова. «Аьхкенансурт»	1	0	0	05.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
3.	1.Мамакаев. «Дагалецамаш	1	0	0	08.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
4.	З. Сулейманова. «Ч1ег1ардиг»	1	0	0	12.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
5.	М. Мамакаев. «Гуьйре»	1	0	0	15.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
6.	Хь. Хасаев. «Шийла 1уьйре»	1	0	0	19.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
7.	Ш. Окуев. «Гуьйре».	1	0	0	22.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайн Даймехкан д1адахначунна т1ера-9с								
8	ТайминБиболатанилли	1	0	0	26.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
9	ЭлаМусосттий, АдинСурхой.	1	0	0	27.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

10	ЭлаМусосттий, АдинСурхой.	1	0	0	29.09.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
11	Астаг1а Тимар	1	0	0	03.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
12	Астаг1а Тимар	1	0	0	13.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
13	Гайсултанов. «Йуургцахилча»	1	0	0	17.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
14	Гайсултанов. «Йуургцахилча»	1	0	0	18.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
15	П. Хатуева. «Къонаххьанахолу?».	1	0	0	20.10.			Тестировани
Вайн республика-Нохчийчоь-5с								
16	В. Баширов. «Сан хьомеНохчийчоь»	1	0	0	24.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
17	Т. Ахмадова, 1. Алиев. «Декалахьсан илли»	1	0	0	27.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
18	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0	31.10.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
19	С. Яшуркаев. «Пасха»	1	0	0	01.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
20	Талламан болх (хьалхарчу триместран алерина)	1	1	0	07.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
21	М. Ахмадов. « Нохчийнхиш»	1	0	0	08.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Вайга туьйранаша кхойкху-16ч								
22	«Муьлхайоккхахилла ?»	1	0	0	10.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

23	Чантиев. «Хьекъалтоьлла»	1	0	0	14.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
II триместр								
24	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0	24.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
25	А. Дадуев. «Мара байна Салман»	1	0	0	28.11.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
26	«Къоьллелхьекъалтоьлла».	1	0	0	01.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
27	«Къоьллелхьекъалтоьлла».	1	0	0	05.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
28	З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 акхиэлахо а»	1	0	0	08.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
29	З. Джамалханов. « Хьекъал долу йо1 акхиэлахо а»	1	0	0	12.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
30	З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккхастаг а, къизаэлаа »	1	0	0	13.12.			Тестировани
31	З. Джамалханов. «Хьекъал долу воккхастаг а, къизаэлаа »	1	0	0	15.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
32	Оххlай	1	0	0	19.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
33	Оххlай	1	0	0	22.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
34	Махана аьллабаркалла	1	0	0	26.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
35	1.Гайсултанов Дашо б1араш	1	0	0	29.12.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/

36	1.ГайсултановДашо б1араш	1	0	0	12.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Нохчийнкъоманбаккхиййаздархой- 11с								
37	С. Бадуев «Со кхинхьунадекардац. »	1	0	0	16.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
38	С. Бадуев «Со кхинхьунадекардац. »	1	0	0	19.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
39	С. Бадуев «Дуьйлало»	1	0	0	23.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
40	М.Мамакаев «Хьуьнхахь»	1	0	0	26.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
41	1.Мамакаев «Даймохк»	1	0	0	30.01.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
42	**Талламан болх (шолг1ачу триместран лерина)**	**1**	**1**	**0**	02.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
43	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0	06.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
44	1.Гайсултанов. «Диканиг»	1	0	0	09.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
45	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьадерриг а?	1	0	0	13.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
46	1.Гайсултанов «Цунна х1унда хаьадерриг а?				16.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
47	Х.Эдилов «Ло дог1уш»	1	0	0	20.02.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
III триместр								
48	Хь. Саракаев				02.03.			Тестировани

	«Синтем боцу деношш»							
Сийлахь-доккхачузеранмуьрехь-(6с)								
49	Хь. Саракаев «Синтем боцу деношш»	1	0	0	06.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
50	**Кхолларалли болх къастийначу произведенин** **(Составление письменного высказывания на заданную тему по содержанию произведения)**	1	0	1	13.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
51	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0	14.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
52	1.Зайнутдинов «К1ентан дуьхьа»	1	0	0	16.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
53	1.Ахмадов «Баьпканйуьхк»	1	0	0	27.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
54	1.Ахмадов «Баьпканйуьхк»	1	0	0	28.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
Болхбе,халкъандуьхьа ваха-14с								
55	1.Гайсултанов «Йухаверзайишяц»	1	0	0	30.03.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
56	1.Гайсултанов «Йухаверзайишяц»	1	0	0	03.04.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
57	Х.Берсанов. «Жима Зарет»	1	0	0	06.04.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
58	1.Гайсултанов.«Совг1 аташ»	1	0	0	10.04.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
59	1.Гайсултанов.«Совг1 аташ»	1	0	0	20.04.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
60	1.Гайсултанов	1	0	0	24.04.			https://desharkho.ru/

	«Ч1ег1ардиган бен»							/dikdosham/ru/
61	1.Гайсултанов «Ч1ег1ардиган бен»	1	0	0	27.04.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
62	С. Гацаев. «Эх1, хьомерзаилли »	1	0	0	04.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
63	З.Джамалханов «8-г1а Март»	1	0	0	08.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
64	Ш.Рашидов «Ахьа суна гечделахь»	1	0	0	15.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
65	Талламан болх (кхаалг1ачу триместран лерина)	1	1	0	16.05.			Тестировани
66	1.Мамакаев «Б1аьстенан1уьйре»	1	0	0	18.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
67	З.Сулейманова «Зу халхайолу»	1	0	0	22.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
68	З.Сулейманова «Зухалхайолу»	1	0	0	25.05.			https://desharkho.ru/ /dikdosham/ru/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		**68**	**4**					

Йуххедиллар 1

Іаморан-методически кхачойар

Іаморан-методически пособиш

I. Дешаран книжка. Белхантептар. 1-ра класс.
2. Дешаран книжка. Белхантептар. 2-гІа класс.
3. Дешаран книжка. Белхантептар. 3-гІа класс.
4. Дешаран книжка. Белхантептар. 4-гІа класс.
5. Берийнбошмашна а, йуьхьанцарчуклассашна а леринахрестомати. /ХІоттийнарг. Эдилов С.Э. Соьлжа-Гlала, 20І8.

Іилманан литература

Эдилов С.Э. Нохчийнмотт а, керла технологеш а. Соьлжа-Гlала, 20І8.
Арсанукаев А.М. Школехьисбаьхьаллинпроизведениталлар. Соьлжа-Гlала, 20І3.

Методически литература

Эдилов С.Э. Дагалецамийнденош а, суьйренаш а
Ишколиндаздарийн, викторинийн, къовсадаларийн, суьйренийнсценариш. Соьлжа-ГІала, 20І8.

Дошамаш

I. Мациев А.Г. Нохчийн-оьрсийн словарь. М.: ГИИ НС, I96I. 625 а.
2. Абдулкадырова Р.А. Йуьхьанцарчуишколаналеринасуьрташкахьнохчийн-оьрсийн-ингалсандошам. Соьлжа-ГІала, 20ІІ.

Хаамийн-ресурсни кхачойар

I. desharkho.ru – Нохчийн элекиронни школа.
2. ps95.ru/dikdosham/ - Нохчийн-оьрсийн, оьрсийн-нохчийн онлайн дошам.

Йуххедиллар 2

Урокал арахьадІайахьамагийнчумероприятийн перечень

Кхупрограммо ишттайукъалоцудешархойнурокалараҳьарамероприятиш а. «Ненан (нохчийн) маттахьлитературни йешар» предметанчулацамцадогӀуш долу урокал арахьарагӀуллакхашбилгал а дой, вовшахтухуйуьхьанцарчуклассийндешархойнбашхаллаш а, хьашташ а, НохчийнРеспубликинкъаьмнийн а, этнокультурин а башхаллаш а тидаме а оьцуш. Урокал арахьарчугӀуллакханмаьӀнаду ийманехькхетош-кхиорна а, оьздангаллин нийсахаржам бар кхиорна а тӀехьажийна болу культурно-кхолларалинболхдешархошакхочушбар.

«Ненан (нохчийн) маттахьлитературни йешар» предметанчулацамцадогӀуш, урокал арахьарагӀуллакхкхочушдарналеринчусахьтийн барам дешаранхьукматобилгалбо.

Класс	Мероприятинкеп	Тема	Дешархоша кхочуш дечугӀуллакхийнкоьрта чукепийнхарактеристикаш
I	Къамел	Сан дуьххьарлеракиншкаш	Презентацигахьовсар. Къа мелехьдакъалацар. Хаттаршнажоьпашдалар. ТемицадогӀушхаттаршдар. Хетаргдовзийтар. Йешакиншкахаржарх а, киншкицаболх баран бакъонех а хаамашбовзар. Йешакиншкахаржар. Йовзаран Іалашонцакишкашкахьовсар.
I	Интегрированни заняти-дезде	Ненан мотт	Къамелехьдакъалацар. Байташйешар. Илле шалар, эшаршлакхар. ХІетал-металшдастар.
2	Киншкина реклама йаккхар	Суна дукхайезакиншка	Билгалйинчутеминакиншкашхаржар. Билгалйина тема йийцарейар. Текстан реклама хІоттор.Хаттаршнажоьпашдалар. Реклама йовзийтар. Хетаргдовзийтар.
2	Виртуалан гездар	НохчийнРеспублика – сан хьомемохк	Презентацигахьовсар. РеспубликингІаланех а, бІаьрламеттигех а болчухаамашкаладогІар. Къамелехьдакъалацар. ТемицайогӀуговзаршйешар.

2	Проектанболх	Сан доьзал	Проектанболхкхочушбархьам аоьшушйолуматерилаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчутеминабайташ, дийцаршйаздар. Проект кхочушйар а, тергамахчекхйаккхар а (куьйгайинакиншкакечйар).
2	Йешархойнкъовсадалар	Поэзиндезде	Байташкъастош а, дагахь а йешар. Литературинметтанкепашлар йар. Хаттаршнажоьпашдалар. Байташйешаран мах хадор. ЖамIашдийцаре дар.
3	Ловзар	Туьйранийнтурпалхо йн парад (болам)	Ловзарехьдакъалаца. ТIедахкаршкхочушд ар. Хаттаршнажоьпашд алар. Хаттарш дар.
3	Виртуалангездар	Киншкинистори	Кишкашйовзар. Церантайпанашбилгалдар.Йи йцарейар, хаттаршкечдар. Билгалйинчутеминхьокъехьой лайар.
3	Проектанболх	Суна дукхадезачудийнатах безамца	Проектанболхкхочушбархьам аоьшушйолуматерилаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчутеминабайташ, дийцаршйаздар. Проект кхочушйар а, тергамахчекхйаккхар а.
3	ЙешначуговзарштIехь жима спектакль	Довзийвай?	Говзаршйешар. Суртгайтрахьамаролашхаржар. Театрализацинадекорацишкечйар. Спектаклехьдакъалацар. Йий царейарехьдакъалацар.
	Жима-проект	Халкъанхьекъалобоху	Проектанболхкхочушбархьам аоьшушйолуматерилаш гул а йеш, кечйар. Билгайинчутеминабайташ, дийцаршйаздар. Проект кхочушйар а, тергамахчекхйаккхар а.

4	Къамел	ХазаллахIунйу?	Къамелехьдакъалаца. Проблема хIоттийнчухаттартIехьойлайан. Хетаргдовзийта. Темина дийцар а, монолог а хIоттон (кхолла).
4	Викторина	Вай а, Iалам а	Викторинехьдакъалаца. Проблема хIоттийнчухаттартIехьойлайан. КхоллараллинкепаратIедахкаршкхочушдан. Хаттаршнажоьпаш дала. Хетаргдовзийта.
4	Къамел	Вайн къоман (халкъан) дезденош	ДезденойхлаьцначухаамашкаладогIа. Къамелехьдакъалаца. Хаттаршнажоьпаш дала. Хетаргдовзийта.

Белхан программа кечйечухенахьтематикин план хIотторехьтидамеэцна хила йеза дешаран-методически материалашйолу (мультимедин программаш, электронан Iаматаш а, задачникаш а, электронан библиотекаш, виртуалан лабораториш, ловзаран программаш, цифровой Iаморанресурсийнколлециш) электронан (цифровой) IаморангIирсехпайдаэцарантаронаш, пайдаэцархойнтайп-тайпанатобанаш Iаморехь а, кхетош-кхиорехь а шайхпайдаоьцушйолу а, электронан (цифровой) кепехьсхьайелла а йолуш, ИКТ-н дидактикинтаронашкхочуш а йеш, шайнчулацамдешархдолчунизамцацхьаьнабогIуш а болуш